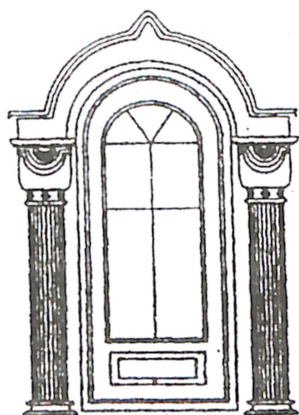


МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ



УКУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Випуск 5
Мистецтвознавство

Збірка наукових праць



Харків ХДАК 1999

В.М.Щепакін

ЧЕСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ В ІНСТРУМЕНТАЛЬНОМУ ВИКОНАВСТВІ УКРАЇНИ У XIX СТОЛІТТІ

Протягом XIX ст. українське музичне інструментальне виконавство проєволюціонувало від зародження аматорської сольної і ансамблевої виконавської традиції (початок XIX ст.) до становлення (початок XX ст.) інструментальних виконавських шкіл, появи численних вітчизняних професіональних музикантів – інструменталістів-викладачів і концертантів, плідна діяльність яких сягнула далеко за національні межі, наблизившись до російського і західноєвропейського рівнів.

Українська інструментальна виконавська культура зазнала впливу музикантів різних національностей, що жили, працювали й гастролювали в Україні упродовж століття.

Протягом віків українське мистецтво розвивалося у тісній взаємодії і під впливом музичних культур сусідніх народів – російської, болгарської, польської, словацької, чеської, румунської, угорської та ін.

У радянські та й пострадянські часи головну увагу в наукових дослідженнях учених музикознавців посідала проблема культурних зв'язків між Україною і Росією. Російські вчені часто репрезентували українських музикантів і музичних діячів минулого як представників російської музичної культури. Усвідомлюючи значення взаємного впливу музичних культур України і Росії кінця XVIII- XIX ст. зазначимо, що на початку цього періоду ні в Росії, ні в Україні не існувало високо розвиненого сольного і ансамблевого інструментального виконавства. Вчителями більшості музикантів-інструменталістів у Росії та Україні наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. були західноєвропейські музиканти – німці, французи, італійці, чехи, поляки та ін. Навіть у другій половині XIX ст., після заснування Петербурзької і Московської консерваторій і відкриття відділень Російського музичного товариства (РМТ) з музично-освітніми закладами (музичними класами і училищами) в багатьох містах Росії і України, процент іноземних спеціалістів був вельми високим. Таке саме становище можна спостерігати і в оперних трупах та симфонічних оркестрах того часу. Нарешті, немало іноземних музикантів відкривали приватні музичні заклади або займалися приватною викладацькою діяльністю упродовж всього XIX – початку XX ст.

Із зростанням у наш час національної самосвідомості, з поширенням ретельної зацікавленості історією культури українського народу все актуальнішою є проблема усвідомлення місця і ролі в світовому історико-

культурному процесові як українського народу в цілому, так і окремих представників його культури. Виконання такого завдання можливо лише при розгляді аспектів, пов'язаних із діяльністю того чи іншого митця та його оточенням, їх взаємодією та взаємовпливом.

Саме тому доречним є детальне та всебічне вивчення діяльності представників західноєвропейської культури на нинішній території нашої країни і, насамперед, тих., хто зробив вагомий та плідний внесок у розвиток інструментального виконавства в Україні у минулому сторіччі.

Серед багатьох західноєвропейських музикантів, що працювали і гастролювали в Україні в ті часи і з якими спілкувалися українські митці, важливою є роль представників чеської музичної школи, хоча поруч із музикантами із Чехії в Україні працювали італійці, поляки, представники інших західноєвропейських музичних культур. Чеські музиканти в Україні були широко відомі не тільки як віртуози-гастролери, оркестранти, співаки і капельмейстери, а й як чудові педагоги-інструменталісти, яких можна було зустріти не тільки в українських культурних центрах, а й у панських маєтках, невеличких містах тощо.

Про діяльність окремих чеських музикантів в Україні у XIX ст. йдеться у багатьох працях українських істориків-мистецтвознавців, але, на жаль, ніхто не систематизував і не узагальнив величезний фактичний матеріал щодо реального внеску представників спорідненого західнослов'янського народу у розвиток вітчизняної виконавської і композиторської культури, впливу чеських педагогів і митців на українських музикантів, і, нарешті, зворотного впливу української музичної культури на творчість чеських музикантів: артистів, композиторів, фольклористів і педагогів, які знайшли в українській землі свою другу вітчизну, справжнє визнання.

На другу половину XVIII – початок XIX ст. припадає розквіт української церковної музики, пов'язаний із творчістю М.Березовського, Д.Бортнянського, А.Веделя, що зумовлений багатовіковою міцною традицією. Але ж говорячи про співвідношення російської, української та загальноєвропейської музичних культур того часу, слід визначити, що в цей культурно-історичний період церковна музика не могла вже репрезентувати музичне мистецтво народу в цілому. Репрезентативною ділянкою, як зазначав відомий канадський музикознавець А.Рудницький, у ці часи стала сфера інструментальної або ж інструментально-вокальної музики. Нечисленні інструментальні твори Д.Бортнянського і М.Березовського, при всій їх композиційній довершеності, мелодичному багатстві і національній визначеності багатьох тем, були створені під впливом їхнього італійського досвіду за досить невеликий період творчої діяльності. Так, інструментальна музика Бортнянського, що не поступається його кращим хоровим творам, на відміну від них виконувалась лише для вузького кола слухачів при

імператорському дворі. Інструментальні твори Березовського ще донедавна були невідомі. На відміну від української і російської музичних культур, до яких рівною мірою належить творчість цих митців, чеська музична інструментальна традиція на ті часи вже мала більше ніж вікову славетну історію і була представлена десятками музикантів європейської слави – від Б.Черногорського до представників Мангеймської школи, від Я.Д.Зеленки до братів Бенда.

Ще у 70-ті рр. ХУІІІ ст. англійський музичний дослідник Ч. Берні, який під час своїх дослідницьких мандрів відвідав Чехію, назвав цю країну “консерваторією Європи”. Автор фундаментальної наукової праці про життя і творчу діяльність В.А.Моцарта Г.Аберт зазначає: “Высокая слава, которой в истории музыки пользовалась Чехия со времен “чешских братьев” [релігійної громади, заснованої у 1468 р. – В.Щ.], основывается столько же на рациональном, охватывающем широкие слои народа культивировании музыки, сколько на его музыкальной одаренности... В ХУІІІ столетии в музыке Праги произошел новый подъем, который был достижением церкви и ее органов, в особенности монастырей и иезуитских семинарий, школ и не в последнюю очередь дворянства с его приватными капеллами. В частности, с особенной энергией заботились о музыке сельские школы...” [1, 378]. Високий рівень інструментальної виконавської і педагогічної майстерності чеських музикантів надавав їм можливість плідно працювати в усіх європейських країнах. Творчість чеських композиторів-інструменталістів ХУІІІ ст. стала однією з найголовніших підготовчих сходинок до віденського класицизму. Музикознавець В.Гельферд вважав, що у ХУІІІ ст. чеські музиканти принесли зі своєї батьківщини “не только дар врожденной мелодичности, но и конкретные темы для новых музыкальных форм, которые они затем разработали в своем мангеймском окружении, внося свежую струю в окаменелую структуру изжившего себя барокко” [21, 235].

Невипадково, що в ХІХ ст. саме в Росії, ще більшою мірою – в Україні, наші західнослов'янські сусіди, завдяки спорідненості народних музичних загальнокультурних традицій, як носії західноєвропейської музичної культури, змогли посісти в культурно-історичному процесі одне з найвагоміших місць. Цьому, безумовно, сприяла й близькість ментальності народів України і Чехії, які упродовж століть зазнавали жорстокого економічного, політичного і культурного утиску з боку великих держав – Росії, Польщі (Україна) і Австро-Угорщини (західноукраїнські землі і Чехія).

Проте, як зазначає чеський учений Й.Віслоужил, “русская и украинская профессиональная музыка, аналогично польской – гораздо раньше, чем, например, чешская – стали обретать национальные черты. Этому способствовали, в конечном счете, некоторые внесмузыкальные причины. Дело в том, что русское, украинское, польское дворянство и правящие круги, являвшиеся в ХУІІІ веке главными потребителями

професійної музики, обладали ярко выраженным национальным самосознанием. Чешское дворянство в это время было чешским только лишь в территориально-административном отношении. Музыкальные вкусы его формировались под сильным влиянием итальянской, французской и позже немецкой культуры” [6, 13].

Першим прикладом українсько-чеських музичних зв'язків слід вважати чеську граматику Яна Благослава (1575 р.), в якій є й одна українська пісня про воеводу Стефана.

З 1772 р., після поділу Польщі, Галичина опинилася в одній Австро-Угорській монархії разом із Чехією і Словаччиною. Саме по тій порі посилювалися культурні стосунки Чехії із Західною, а з часом, зі всією Україною. Українська молодь виїжджала в Чехію, зокрема в Прагу, на навчання, з Чехії приїздили численні представники інтелігенції, які вчителювали у школах, приватно у поміщиків та заможних міщан. Цей процес не обійшов і багатьох чеських музикантів.

Окрім учителювання, чеські музиканти займали посади органістів (в польських костюлах), хормейстерів, капельмейстерів, оркестрантів тощо. Нарешті, чеські інструменталісти і вокалісти об'єднувалися у невеличкі самостійні виконавські гурти і мандрували по всій Україні. Цікаві спогади залишила нам Олена Пчілка: “В ті часи [йдеться про середину ХІХ ст. – В.Щ.] приходили на Україну чеські музики; називались вони “банди”..., ходили по багатших поміщиках або й так у якийсь заможний двір заходили і грали, хто охочий послухати музику... Музики й співці-солісти виконували народні чеські пісні...” [17, 74].

Органічне сприйняття чеськими музикантами російської і української музичної культури, висока професійна майстерність дали змогу саме їм стати піонерами у багатьох сферах російського і українського музично-культурного процесу. Саме чеські музиканти (М.Крейцель і А.Діль) стали засновниками першої у Росії музичної школи. Серед чехів було багато торговців нотною літературою, музичними інструментами, майстрів музичних інструментів. Видавцем першого музичного щомісячника “Музыкальные увеселения”, який виходив у Росії з 1774 р., став чех І.Керцель.

Валторніст із Чехії Я.А.Мареш, який тривалий час жив і працював у Санкт-Петербурзі, був винахідником одного з найоригінальніших і унікальних виконавських колективів – рогового оркестру, що протягом останньої третини ХVІІІ – 30-х рр. ХІХ ст. став однією з характерних ознак музично-культурного побуту в багатьох маєтках поміщиків, які утримували кріпацькі оркестри, та в деяких великих містах Росії й України. Виконавцями музики для рогових оркестрів були, або кріпацькі або військові музиканти.

Чеський музикант Е.Ванжура, живучи в Росії, став автором першої “Української симфонії”. Чех Я.Б.Прач – піаніст, педагог, фольклорист –

написав першу російськомовну “Полную школу для фортепиано” (видано у Санкт-Петербурзі в 1816 р.). Він був також автором однієї з ранніх збірок “Собрание народных русских песен с их голосами”, до якої окремим розділом увійшли українські народні пісні. Ця збірка (зі вступною статтею М.О.Львова) стала першим науковим трактатом, що був присвячений російському і українському пісенному фольклору (видана в 1790 р. у Санкт-Петербурзі).

Розгляд діяльності чеських музикантів саме в Україні почнемо з західних її регіонів. Серед чеських музикантів, відомих на Галичині у першій половині XIX ст., відзначимо А.Нанке, В.Серсави, Л.Седняка, Ф.Лоренца, Ролечека, Я.Медеріча-Галлюса, які працювали у католицьких соборах, викладали, писали духовну музику. В цей же час у Львові (і деякий період у Києві) працював Й.Башний – диригент, флейтист і композитор, який виступав як віртуоз-виконавець на дрімбі та флейті, грав на скрипці, викладав спів, очолював школу органної гри, керував хором і оркестром кафедрального собору. В середині XIX ст. у Львові викладав гру на фортепіано Р.Фіоле, який виховав відомого польського піаніста і композитора О.Заржицького. В 60-ті рр. у Львові виступали чехи Ф.Шипка, першокласний музикант-віртуоз, у репертуарі якого були серед інших п’єс “два оригінальні твори..., написані [концертантом] на основі прекрасних українських мелодій” [5, 76], популярний у Львові піаніст Фаль та цитріст Гуллірж, який виконував і “Попурі з руських пісень”. З 1879 р. (до своєї смерті на початку 90 років) працював у створеній ним у Львові музичній школі Л.Марек, який за характеристикою сучасників був “широкознаний концертант і композитор многих власних класичних творів, віртуоз фортепяну, друг Ліста і інших, великий знаток штуки фортепянової і співу” (Діло. – 1884. – Ч. 74) [52, 107]. В школі Л.Марека здобули музичну освіту відомі піаністи, серед яких слід відзначити чеського піаніста і композитора Т.Поллака, який згодом став директором цієї школи. Великим авторитетом користувався відомий чеський музикант і виконавець, педагог В.Курц, котрий з 1898 р. очолював кафедру фортепіано Львівської консерваторії.

Серед чеських музикантів, що працювали на Буковині, відзначимо Ф.Пауера, Конопасека, Ф.Звонічека, Ф.Калоусека, чудового піаніста, засновника першого в цьому регіоні музичного “Співацького товариства”, А.Гржималі, який вів велику і плідну роботу по підготовці мистецьких сил у Чернівцях, популяризації класичного мистецтва. Відомий скрипаль, А.Гржималі виступав на концертах і як піаніст-аккомпаніатор та диригент. Зі школи А.Гржималі вийшло багато скрипалів, піаністів, співаків. Одним із його учнів був українець Е.Мандичевський – у майбутньому австрійський музикознавець, композитор і диригент. Багато років у Чернівцях жив і займався музичною діяльністю син А.Гржималі – О.Гржималі. На Буковині

працював талановитий диригент і композитор, чех за походженням В.Костицький, який писав твори на українську тематику.

На Волині з 1818 р. у Кременецькому ліцеї (до його закриття у 1831 р.) працював учителем музики Й.Ваньончик. Цьому досвідченому музикантові з Чехії належала думка про створення при ліцеї “Інституту парафіальних учителів та органістів”. І хоча ця ініціатива й зазнала невдачі, Кременецький ліцей на початку 20-х рр. “поклав на себе обов’язок контролювати якість претендентів на звання викладачів музики для шкіл, пансіонів, приватного навчання дітей” і висловлювати пропозиції щодо надання права тому чи іншому претендентові викладати музику [26, 51]. Пізніше, вже у 50-ті рр., у Волинській губернській гімназії у Житомирі працював чеський скрипаль, альтист, піаніст і композитор Й.Шадек, який згодом переїхав зі своєю родиною до Києва, де у 60-70 рр. продовжувалася музична діяльність цього митця та двох його синів. Вже на початку XX ст. у Житомирі працював чех Б.Валлек – композитор, хормейстер і диригент, один із організаторів перших симфонічних концертів у цьому місті.

В одному з найбільших музичних центрів – Одесі, яка майже з перших років заснування зазнала великого впливу італійських митців, чеські музиканти також посіли належне місце. Багато років працював чех Черні, брат композитора і фортепіанного педагога К.Черні. (До речі, сам К.Черні у 1846 р., під час свого перебування в цьому місті, давав бажаним приватні уроки.) Визначну роль у розвитку музичної культури Одеси відіграв чеський піаніст І.Тадеско. Яскравий музикант, який з величезним успіхом концертував у багатьох європейських містах, був активним діячем Одеського філармонічного товариства. Тадеско належить близько 120 творів для фортепіано, в яких композитор неодноразово звертався до чеської народної музики. У 1890-1900-х рр. в Одесі працювало багато випускників Празької консерваторії, серед них скрипалі Й.Пермана та Й.Карбулька. Останній був учителем видатного скрипаля-педагога радянських часів, засновника першої у Радянському Союзі спеціальної дитячої музичної школи П.С.Столярського.

Серед багатьох чеських інструменталістів, які працювали в панських маєтках, неможливо обійти увагою ім’я чеського композитора, віолончеліста і диригента, випускника Празької консерваторії Я.Ландвера. У 50-х рр. він був учителем музики і керівником оркестру в маєтку графа Потоцького в Немирові (тепер Вінницька обл.). Цей досвідчений музикант у 1857 р. допомагав О.Марковичу редагувати музику до “Наталки Полтавки” І.Котляревського: оркестрував її та написав увертюру.

Ще один яскравий чеський музикант – піаніст-педагог, вихованець Празької консерваторії Ф.Кестлер, учитель музики в маєтку родини Родзянків на Полтавщині і в Одесі, виховав блискучого концертанта А.П.Родзянка. Виступ Родзянка у Петербурзі (в 1861 р.), під час якого піаніст виконав у “Слов’янському концерті” на вечорі пам’яті чеського письменника

В.В.Ганки “Фантазію на чеські народні теми”, - один із багатьох прикладів тісних творчих стосунків і взаємозацікавленості щодо розвитку західно- і східнослов'янських культур у середині XIX ст.

На тій же Полтавщині у 20-ті рр. XIX ст. розпочав свою викладацьку діяльність чех Й.К.Гунке, у майбутньому – відомий російський музичний теоретик, композитор і педагог. Протягом десятиліть (кінець 1840 – початок 1890 рр.) у Полтаві тривала плідна викладацька, виконавська та композиторська діяльність братів Єдлічок. Старший із них, Венцеслав, особисто знав Т.Г.Шевченка. Молодший, Алоїз, був відомий як збирач музичного фольклору Центральної України та композитор, автор творів для голосу з фортепіано та для фортепіано соло. Брати Єдлічки, окрім викладацької роботи в Інституті шляхетних дівчат (гра на фортепіано та спів), були організаторами змішаного чесько-польського хору, до репертуару якого входили не тільки чеські й польські твори, а й російські та українські пісні в обробці А. Єдлічки. Творчі здібності чеського митця наслідували його діти. Дочка А.Єдлічки, піаністка К.А.Зайцева, була організатором одного з перших у Полтаві гуртків камерної музики, який почав активно діяти в 1870-ті рр. Син А.Єдлічки, Ернст, який отримав освіту в Московській консерваторії під керівництвом М.Г.Рубінштейна і деякий час працював концертмейстером у Московській консерваторії, продовжив згодом свою піаністичну і викладацьку діяльність у Берліні в Штернській консерваторії. Одним із учнів Е.Єдлічки цього періоду був П.К.Луценко, згодом професор Штернської консерваторії, а у майбутньому – засновник харківської піаністичної школи радянських часів, ректор Харківської консерваторії, професор та завідуючий фортепіанною кафедрою.

На сході України, в Харкові, у 1810 – 20-ті рр. було добре відоме ім'я Г.Гесса де Кальве, композитора, концертуючого піаніста і музичного теоретика, угорця за походженням, який з чотирьох річного віку жив у Празі, отримав у Празькому університеті філософську і, ймовірно, музичну освіту. Гесс де Кальве, який на той час був доктором філософії у Харківському університеті, разом із іншими музикантами-професіоналами та досвідченими аматорами, зробив немалий внесок щодо престижу Харкова з його культурним і науковим центром – університетом, одного з розвинених осередків культури в Україні в ті часи.

У 1850 – 70-х рр. провідним викладачем фортепіанної гри в Слобідській Україні став чех Й.Є.Вільчек, один із учителів М.В.Лисенка, активний музично-громадський діяч, учасник і організатор численних концертів, які відбувалися як у приватній квартирі Вільчека (де піаніст виступав як соліст і ансамбліст з іншими чеськими музикантами, що працювали в місті), так і на концертних сценах Харкова. Вільчек був першим головою Харківського відділення РМТ. У 60-ті рр. помітну роль в музично-культурному житті міста відіграв С.В.Немецц, який був відомий як

яскравий скрипаль і організатор концертів симфонічної і камерної музики. В останній третині XIX ст., з відкриттям у місті музичних класів РМТ, а дещо пізніше – училища (1883), в цих закладах працювала ціла плеяда чеських музикантів-інструменталістів: піаністи брати Іранеки, З.Давід, І.Голлі, викладачі гри на струнних і духових інструментах С.С.Глазер, Ф.Ф.Губічка, В.Ф.Кучера, Ф.Ф.Сміт, І.Ф.Шолар – вихованці Празької консерваторії.

Нарешті, у Києві було немало чеських музикантів, серед яких К.Дуда, Д.Галяма, В.І.Петр, учителі М.В.Лисенка -Нейнквич та А.Й.Паночний (Паночіні). В цьому місті продовжувалась музична діяльність родини Шадеків. Й.Шадек та два його сини регулярно виступали як ансамблісти у зібраннях Київського відділення РМТ та інших концертах (1866 – 1870 рр.). Поступово ця родина асимілювалася у Києві. Серед інших інструменталістів з Чехії назвемо піаністку М.К.Альтані, яка викладала в Київському музичному училищі, скрипалів Шипика та славетного педагога О.Шевчика, котрий з 1875 р. також працював у музичному училищі і виховав багато видатних скрипалів, віолончеліста В.Алоїза, контрабасиста і диригента Ф.Воячека, з якими М.В.Лисенко неодноразово виступав в ансамблях на концертах.

У різних містах України наприкінці XIX – на початку XX ст. працювали чеські диригенти – І.К.Альтані, Г.Слінек, Ф.Кучера, Ф.Паліцин, Й.Прибік, В.Сук, Ф.Когоутек та ін. Поряд зі сценічними та симфонічними творами західноєвропейських і російських композиторів ці музиканти включали до програм і твори сучасних українських та чеських митців.

На Україну з гастрольями приїздив відомий чеський піаніст і композитор Ю.Шульгоф (1853 р.). Під враженням від цих гастролей він написав мазурку “Спомини про Варшаву та Київ”. Неодноразово в українських містах виступали чеські квартети, які вражали слухачів своєю високою майстерністю та витонченим смаком.

Говорячи про вплив чеських музикантів на діячів української музичної інструментальної культури необхідно згадати й ще одного гастролера - О.Дрейшока, видатного чеського піаніста, який разом із Ф.Лістом, Ф.Шопеном, С.Тальбергом та іншими піаністами належав до славетної когорти віртуозів 30-40-х рр. XIX ст. Саме цей піаніст зміг з першої зустрічі оцінити талант тоді ще одинадцятирічного хлопчика Т.Ф.Шпаковського під час перебування останнього з концертом у Москві і довести батькові юного музиканта необхідність набуття європейської музичної освіти для розквіту таланту цього майбутнього першого українського професійного піаніста-гастролера.

Пізніше, вже в 1858 р. Дрейшок своїм блискучим виступом у Харкові справив величезне враження на юного І.І.Слатіна. Саме під керівництвом Дрейшока, якого А.Г.Рубінштейн запросив на посаду професора Петербурзької консерваторії, розвивався у Петербурзі музичний талант

майбутнього фундатора професійної музичної освіти в Харкові, педагога-піаніста, видатного диригента.

Інший відомий у Харкові фортепіанний педагог та концертант-піаніст, автор фортепіанних транскрипцій, які входили до репертуару відомих піаністів кінця XIX – початку XX ст., О.Шульц-Евлер, був учнем славетного піаніста, чеха К.Таузіга. Саме в класі Шульц-Евлера в Харківському музичному училищі здобув музичну освіту П.К.Луценко. Таким чином, К.Таузіг може вважатися “піаністичним дідусем” нашого видатного земляка.

А.Ф.Бенш, який також концертував і викладав фортепіанну гру у Харкові наприкінці XIX – на початку XX ст., починав свою яскраву піаністичну кар’єру в Петербурзі під керівництвом чеського музиканта, органіста Маріїнського театру, диригента та композитора В.І.Главача.

У Гельсінгфорській консерваторії (філії Петербурзької консерваторії у фінській фортеці Свеаборг) під керівництвом брата А.В.Гржималі, славетного чеського скрипаля і педагога І.В.Гржималі, розвився співацький талант прославленої зірки українського класичного театру М.Заньковецької. Учнем І.В.Гржималі в Московській консерваторії були також скрипаль і теоретик С.І.Дочевський, діяльність якого тісно пов’язана з Харківським музичним училищем кінця XIX – початку XX ст., та Р.М.Глієр, у майбутньому перший директор Київської консерваторії, видатний український радянський композитор.

Безумовно, обсяг однієї статті не вичерпує проблему взаємодії і взаємозв’язків чеського і українського музичного інструментального мистецтва в XIX ст. Поза увагою залишилися творчі стосунки М.В.Лисенка з чеськими музикантами, більш детального розгляду потребує проблема впливу української музичної культури на чеських митців та інші аспекти цієї цікавої сторінки в музично-культурному розвитку України. Завданням цієї роботи було обґрунтування перспективності ретельнішого і всебічного вивчення цієї проблеми. Простий і далеко не вичерпаний перелік імен чеських музикантів-інструменталістів, які працювали в Україні впродовж XIX ст., безумовно, потребує детального аналізу їх діяльності, як носіїв західноєвропейської інструментальної виконавської і композиторської культури, на розвиток вітчизняного професіонального інструментального мистецтва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аберт Г. В.А. Моцарт. Ч. 2, Кн. 2. – М.: Музыка, 1990. – 560 с., нот.
2. Багалей Д.И. Опыт истории Харьковского университета. Т. 1: (1802 – 1815). –Х., 1893-98. – 1204 с.
3. Багалей Д.И. Опыт истории Харьковского университета. Т. 2: (с 1815 по 1835 год) –Х., 1904. – 1136 с.

4. Брабцова И. О деятельности в России чешского композитора XVIII века А.Ш. Буланта // Чешская музыка как национальное и европейское явление: Межвуз. сб. тр. / Сост. и отв. ред. Г.Г. Фельдгун. – Новосибирск, 1987. – Вып. 6. – С. 51 – 57.
5. Волинський Й. Музична культура Галичини 60-х років XIX ст. // Живі сторінки української музики. Статті, дослідження, публікації / Упоряд. Л.Б. Архімович, Т.Ф. Шефер. – К., 1965. – С. 55 – 120.
6. Выслоужил Й. О славянской музыке (диахрония проблем, отношений и ценностей) // Чешская музыка как национальное и европейское явление: Межвуз. сб. тр. / Сост. и отв. ред. Г.Г. Фельдгун. – Новосибирск, 1987. – Вып. 6. – С. 8 – 20.
7. Дагилайская Э. Чешские музыканты в Одессе. // Вопросы музыкально-исполнительского искусства. Вып. 5. – М., 1969. – С. 343 – 353.
8. Демочко К.М. Музична Буковина: Сторінки історії. – К.: Муз. Україна, 1990. – 136 с.
9. Дирижер-художник, музыкальный просветитель родного Харькова Илья Ильич Слатин. 1845 – 1933: Альбом: В 2 т. /Сост. А.Л. Сарана. - Х., 1963. - 58 с. фото и факс, 60 с. с факс.
10. Історія української музики. В 6 т. Т. 1: Від найдавніших часів до середини XIX ст. / Л.Б. Архімович, Т.П. Булат, М.М. Гордійчук та ін.; Редкол.: М.М. Гордійчук (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1989. – 448 с.
11. Історія української музики. В 6 т. Т. 2: Друга половина XIX ст. / Т.П. Булат, М.М. Гордійчук, С.Й. Грица та ін.; Редкол.: відп. ред. Т.П. Булат та ін. – К.: Наук. думка, 1989. – 464 с.
12. Історія української музики. В 6 т. Т. 3: Кінець XIX – початок XX ст. / С.Й. Грица, М.П. Загайкевич, А.П. Калениченко та ін.; Редкол.: відп. ред. М.П. Загайкевич та ін. – К.: Наук. думка, 1990. – 424 с.
13. Колесса М.Ф. Сторінки з історії українсько-чеських музичних зв'язків // Українське слов'янознавство: Республ. межвід. наук. зб. – Львів, 1971. - Вып. 5. – С. 28 – 36.
14. Краткий обзор деятельности Харьковского отделения императорского русского музыкального общества и состоящего при нем музыкального училища за 25 лет. (1871 – 1896). – Х.,: Типография и Литография Зильберберг, 1896. – 51 с.
15. Кузьмін М. Забуті сторінки музичного життя Києва. – К.: Музична Україна, 1972. – 223 с.
16. Курковський Г. Микола Віталійович Лисенко – піаніст-виконавець. – К.: Муз. Україна, 1973. – 151 с.
17. М.В. Лисенко у спогадах сучасників / Упоряд. О. Лисенко; Ред. та коментарі Р. Пилипчука. – К.: Муз. Україна, 1968. – 821 с.

18. Митці України: Енцикл. довідник / За ред. А.В. Курицького. – К.: Укр. енциклопедія, 1992. – 846 с.
19. Літературна та музично-театральна Одеса в I-й половині XIX століття: Тези доп. та повідомлень регіон. наук.-творчої конф. - Одеса, 1991. – 69 с.
20. Музична Харківщина: Зб. наук. праць колективу авторів ХІМ ім. І.П. Котляревського / Упоряд.: П.П. Калашиник, Н.Л. Очеретовська. – Х., 1992. – 305 с.
21. Музыкальная энциклопедия. В 6 т. Т. 5 Симон – Хейлер / Гл. ред. Ю.В. Келдыш. – М.: Советская энциклопедия, 1981. – 1056 с., ил.
22. Натансон В. Русские пианисты 40-50 годов XIX века. // Вопросы музыкально-исполнительского искусства. – М., 1962.- Вып. 3.- С. 220 – 262.
23. Ротач П. Рояль Алоїза Єдлічки // Біля гнізда соловейка: Літературно-краєзнавчі студії. – Полтава, 1993. – С. 35 – 40.
24. Рудницький А. Українська музика: Історико-критичний огляд. – Мюнхен: Дніпровська хвиля, 1963. – 406 с.
25. Черепанин М.В. Музична культура Галичини (друга половина XIX – перша половина XX століття): Монографія. – К.: Вета, 1997.- 324 с.: іл., фот.
26. Шамаєва К.І. Музика в Кременецькому ліцеї // Українська музична спадщина. Вип. 1. – К., 1989. – С. 46 – 52.